

TRYB ROZKAZUJĄCY W SŁUŻBIE ‘WSZECHPOLITYKI’, CZYLI O POWSZECHNYM PRAWIE ISTNIENIA I GEMATONIE BEHAWIORALNYM CZŁOWIEKA: KRÓTKIE STUDIUM ROZPOZNAWCZE¹

STANISŁAW PUPPEL

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: 0000-0002-1203-9282

Abstrakt: Tryb rozkazujący nie był bohaterem zbyt wielu badań językoznawczych, podczas gdy jego znaczenie w codziennej komunikacji jest niekwestionowane. Argumentuje się tutaj, że tryb rozkazujący ma dwa rozszerzenia, naturalną manifestację biologiczną: „biologiczny tryb rozkazujący” i rozszerzenie językowe: „językowy tryb rozkazujący”. Oba rozszerzenia współpracują ze sobą, wyrażając „Gematon Behawioralny Człowieka”. Ten ostatni jest odpowiedzialny za całość następujących operacji: postrzeganie, działanie, czynienie, wykonywanie, wyrażanie, komunikowanie i trwanie, a wszystko to w ramach „kondycji ludzkiej” (*conditio humana*). Zawarta w nim argumentacja koncentruje się na przejściu od komórki biologicznej (natury, biologii) do kultury jako ostatecznym wyniku synergicznego współistnienia dwóch rozszerzeń trybu rozkazującego w ludzkim świecie.

Abstract: The imperative mood has not been a protagonist of too many linguistic investigations, while its significance in everyday communication is unquestionable. It is argued here that the imperative mood has two extensions, the natural biological manifestation: the ‘biological imperative mood’, and the linguistic extension: the ‘linguistic imperative mood’. Both extensions collaborate jointly in the expression of the ‘Human Behavioural Gematon’. The latter is responsible for the entirety of the following operations: sensing, acting, doing, performing, expressing, communicating, and enduring, all within the confines of the ‘human condition’ (*conditio humana*). The argumentation contained therein concentrates on the transition from the biological cell (nature, biology) to culture as the final result of the synergic co-existence of the two extensions of the imperative mood in the human world.

Słowa kluczowe: tryb rozkazujący, biologia, biologiczny tryb rozkazujący, językowy tryb rozkazujący, komórka, kultura, gematon behawioralny człowieka

Key words: imperative mood, biology, biological imperative mood, linguistic imperative mood, cell, culture, human behavioural gematon

¹ W tym miejscu składam serdeczne podziękowanie Pani Profesor dr hab. Marii Kaczmarek, Wydział Biologii UAM, za cenne uwagi dotyczące elementów biologicznych zawartych w niniejszym opracowaniu.

1. Wstęp

Tryb rozkazujący (*modus imperativus*, dalej jako TR) nie pojawia się i nie pojawia się jako protagonista w rozważaniach nad zagadnieniem zjawiska ‘polityczności’ w naturze, w szczególności zaś polityczności u człowieka. Zakłada się tutaj, że ma on jednak jako tryb sprawczy decydujące znaczenie w uprawianiu ludzkiej polityczności właśnie w szerszym kontekście obecności tego trybu w życiu na ziemi. Jego obecność bowiem jest nie tylko udziałem samego języka, ale ma swoją podstawę w naturze relacji pomiędzy ziemią (zwaną tutaj ‘bytem noszącym’, w skrócie zwanym ‘nośnikiem’) i wszystkim, co na tym nośniku żyje (zwanym tutaj ‘bytem noszonym’, ‘cielesnością’, w skrócie zwanym ‘bytem’). W kontekście układu ‘byt noszący (nośnik)-byt noszony’ (byt) należy przyjąć, że TR jest immanentnie zawarty w samej naturze bytowania ziemskiego, bowiem wszelkie działania biotyczne zawierają w sobie imperatyw bycia (*esse et facere, być i czynić, sein und machen, being and acting*) zdeterminowany przez Powszechne (zatem bezwyjątkowe) Prawo Istnienia (PPI) obejmujące m. in. takie zjawiska jak: trwanie, mnożenie się, kolonizowanie przestrzeni, pożeranie, oraz uniwersalny Biologiczny Gematon Behawioralny (BGB, ang. *Biological Behavioural Gematon*). Ten ostatni obejmuje takie życiowo fundamentalne operacje jak: postrzeganie, działanie, czynienie, wykonywanie, wyrażanie, komunikowanie (ang. *sensing, acting, doing, performing, expressing, communicating*) i trwanie (ang. *stay!/persist!*).

W niniejszym krótkim studium rozpoznawczym podjęta jest próba pokazania istnienia i funkcjonowania PPI i BGB, obejmujących cały ziemski bios, w tym istnienia i wykonywania operacji w obrębie dwóch wymiarów trybu rozkazującego, tj. pierwotnego (ontycznego), niemodyfikowalnego i automatycznego Biologicznego Trybu Rozkazującego (BTR), działającego w wymiarze Imperatywu Biologicznego (IB), zatem w środowisku naturalnym, charakteryzującym wszelkie byty jak i wyewoluowanego znacznie później nieautomatycznego Językowego Trybu Rozkazującego (JTR), działającego w wymiarze Imperatywu Językowo-Kulturowego (IJK) i w środowisku kulturowym (tj. w warunkach antropizacji środowiska naturalnego). Ten ostatni charakteryzuje wyłącznie człowieka w jego użyciu językowo-kulturowym, będąc jednocześnie elementem składowym Powszechnego Prawa Istnienia.

Należy uprzedzająco dodać w tym miejscu, że obydwie wymiary trybu rozkazującego zlewają się i synergicznie uzupełniają u człowieka we wszystkich jego działaniach, tworząc coś, co można określić jako Strategię Imperatywu Biologicznego (SIB, ang. *biological imperative strategy*), a więc złożony mechanizm sprawczo-wykonawczy, operujący w obrębie PPI. Jest on odpowiedzialny za wszelkie działania w utworzonej przez ludzi otocze kulturowo-językowo-komunikacyjnej tworzącej złożone interakcyjne sploty (ang. *tanglement/plexus*) o charakterze kulturowo-językowo-komunikacyjnym.

Za powyższym idzie bardziej konkretne założenie, że zjawisko ‘polityczności’ u człowieka jako ewolucyjnie najbardziej złożonego bytu noszonego jest wyrażane

głównie za pomocą ostatecznie kulturowo usankcjonowanego JTR i że nie jest ono, jak się popularnie sądzi, udziałem tylko niektórych ludzi (np. zwanych w skrócie 'zawodowymi politykami', czyli osobami uprawiającymi tzw. 'bieżącą politykę'), lecz że jest przede wszystkim udziałem wszystkich bytów bez wyjątku, a w szczególności wielkim nasileniu skali jest udziałem całej populacji ludzkiej, właśnie wskutek długotrwałej w rozumieniu ewolucyjnym obecności JTR w werbalnych (ale także niewerbalnych i logokariotycznych, np. w mocno imperatywnym geście deiktycznym) zachowaniach komunikacyjnych (zob. np. Aikhenvald, 2010; Zhang, 1990; Campbell i King, 1995; Davies, 1986; Dryer i Haspelmath, 2011; Fantin, 2010; Xrakovski, 2001; Palmer, 2001; Nuyts i Van der Auwera, 2016; J. Puppel, 2022).

Ponadto w niniejszym wstępnym studium zakłada się, że 'wszechpolityczność' jako zjawisko charakteryzujące wszelkie byty umiejscowione na nośniku ziemskim jest zdeterminowana przez ośmioczynnikową SIB zdefiniowaną zarówno jako:

- a) potencjał istnienia (trwania) zawarty we wszelkich bytach (a więc zjawisko, które można nazwać 'pożądaniem życia, *zoepithymia*), wyrażony za pomocą ontycznej formy wykrzyknikowej 'istniej!' (ang. *be*) i wyrażony za pomocą Powszechnego Prawa Istnienia (trwaj!, mnoż się!, kolonizuj przestrzeń!, pozeraj!), ale także jako:
- b) potencjał behawioralny zawarty w Biologicznym Gematonie Behawioralnym, a więc we wszelkich działaniach centryfugalnych (tj. 'odsiebnych' (od siebie)), prowadzących do utrzymywania istnienia danego bytu, czyli wyrażony za pomocą następujących ontycznych form wykrzyknikowych (imperatywnych):
 - postrzegaj!, czyli wykonuj czynności rozpoznawania środowiska (ang. *sense!*),
 - działaj!, czyli wykonuj czynności (ang. *act!*),
 - czyń!, czyli wykonuj czynności w ramach celowości (tj. w ramach intencjonalności) wszelkich działań danego bytu w kontekście obecności innych bytów, a więc celowości wyrażonej za pomocą ontycznej formy wykrzyknikowej 'czyń!' (ang. *do!*),
 - wykonuj!, czyli użyj wszelkich dostępnych danemu bytowi modalności biologicznych koniecznie w obliczu (czyli obecności) innych bytów, wyrażonych za pomocą ontycznej formy wykrzyknikowej 'wykonuj!' (ang. *perform!*),
 - wyrażaj!, czyli użyj wszelkich dostępnych danemu bytowi gatunkowo unikatowych modalności biologicznych w czynieniu, działaniu i wykonaniu, wyrażonych za pomocą ontycznej formy wykrzyknikowej 'wyrażaj!' (ang. *express!*), koniecznie w obliczu (obecności) innych bytów,
 - komunikuj!, czyli użyj wszelkich nagromadzonych przez jednostkę zasobów w kontaktach między-jednostkowych, wewnątrz- i między gatunkowych (ang. *communicate!*),

- w konsekwencji zabiegaj o istnienie/trwanie/trwaj! (ang. *stay/persist!*), w szczególności poprzez panowanie (tj. górowanie/dominację/hegemonię) nad wszelkimi bytami z jednoczesnym imperatywem bezwzględnego podporządkowania sobie wszelkich innych bytów, wyrażonym za pomocą ontycznej formy wykrzyknikowej ‘panuj!’ (ang. *dominate!*).

Mechanizm ten obejmujący zatem: Powszechne Prawo Istnienia i siedmio składnikowy Biologiczny Gematon Behawioralny składa się na podstawową dla wszelkiego życia treść owej ogólnej Strategii Imperatywu Biologicznego (SIB) działającej w obrębie bytów (tj. naturalnych konstrukcji biologicznych, zob. np. Bejan, 2000; Bejan i Zane, 2012).

U człowieka widać tę ogólną strategię we wszystkich jego działaniach, zarówno indywidualnych jak i zbiorowych, m. in. w skali odpowiednio zmniejszonej w tzw. ‘działaniach o charakterze politycznym’, prowadzonych w otwartej przestrzeni publicznej (tj. dostępnej dla wszystkich członków gatunku ludzkiego) w wykonaniu wąskiej grupy tzw. ‘zawodowych polityków’.

Musimy jednak pamiętać, że jest to perspektywa wyjątkowo zawężona wobec przyjętego w niniejszym szkicu zakresu pojęcia ‘wszechpolityka’, który to zakres obejmuje wszelkie byty noszone, bez wyjątku realizujące całość SIB. W odniesieniu do człowieka jako gatunku, Biologiczny Gematon Behawioralny ma swój odpowiednik w postaci Gematonu Behawioralnego Człowieka (ang. *Human Behavioural Gematon*).

2. Naturalny Tryb Rozkazujący (NTR) – komórkowa faza wyjściowa (baza)

Tryb ten zawarty immanentnie w PPI, a ściślej w SIB, rozpoczyna swoją obecność w biosie (a więc we wszystkich bytach noszonych na nośniku ziemskim), w tym w jego najprostszyc formach, które poznaliśmy i do których dotychczas dotarła nauka. Dla celów niniejszego krótkiego studium proponuję przyrzeć się komórce jako jednej z najmniejszych, najbardziej podstawowych i chyba najlepiej opisanych form obecnych we wszystkich bytach noszonych. Jest ona (wraz z jej fizjologią) wszechstronnie rozpoznana przez biologię (zob. np. Blaustein et al., 2004; monumentalne dzieło Campbella, 2008/2016; także Lackie, 2007; O’Connor i Adams, 2010; Sperelakis, 2012; Konieczny et al., 2017), co stanowi wystarczającą podstawę do dopuszczalnego w ramach niniejszego studium określenia charakteru działań NTR w obrębie komórki jako budulca zarówno zintegrowanego jak i przy tym niezmiernie złożonego.

To właśnie w komórce NTR niezwykle silnie demonstruje swój wigor (ową bergsonowską *élanvital*, nazywaną przeze mnie ‘pożądaniem życia’, *zoepithymia*), swoją niezniszczalność i swoją bezwzględną, a więc immanentną i automatyczną, obecność w siedmioczynnikowej strukturze imperatywnej:

‘postrzegaj!-działaj!-czyń!-wykonuj!-wyrażaj!-komunikuj!-trwaj/panuj!’ . Jest zatem owa ‘siła życiowa/pożądanie życia’ ewolucyjnie (filogenetycznie) nie tylko przeniesiona ale także jednostkowo (ontogenetycznie) nieustannie przenoszona na odpowiednio większe struktury tworzone przez komórkę w procesach morfogenezy (tj. tkanki, organizmy, gatunki) jako ich podstawowy budulec (komórka jako tzw. podstawowa jednostka życia). Siła ta ujawnia się zarówno w działaniach różnych organizmów jak i zróżnicowanych gatunków ‘samo wytwarzanych’ (samo fabrykowanych, ang. *self-organized*) w naturalny sposób i automatycznie realizujących SIB (zob. w tym kontekście wiekopomne dzieło Andreeasa Vesaliusa z 1543 roku, *De humani corporis fabrica*). Jest także w sposób oczywisty obecna we wszystkich działaniach człowieka, w szczególności w działaniach językowo-komunikacyjnych.

Tymczasem można zadać następujące pytanie: Co składa się na owo niezwykle zintegrowanie komórki? W odpowiedzi na to pytanie stwierdzić można, że stanowi ona w wielkim skrócie jednostkę, która uczestniczy w fundamentalnych procesach ‘istnienia’ (ang. *being*), a więc niezwykle złożonych naturalnych procesach morfogenezy (zob. np. Thompson D’Arcy, 1917; Turing, 1952; Ruyer, 2018) i w obrębie której następują także niezwykle złożone procesy interakcyjno-integracyjno-wykonawcze, takie jak m. in.: utrzymywanie równowagi (homeostazy) komórkowej, utrzymywanie błony komórkowej w stanie nieuszkodzonym, wewnętrzna regulacja temperatury, metabolizm, utrzymywanie równowagi zasadowo-kwasowej pH, replikacja DNA, a także odpowiednie rozpoznawanie środowiska zewnętrznego i kontakt z innymi komórkami (w procesach interakcyjnych, a więc procesach ‘przylegania komórkowego’, ang. *cell adhesion*). W szczególności homeostaza jest zjawiskiem/stanem, które/które odgrywa niezwykle istotną rolę we wszelkich bytach noszonych, bowiem jest ona gwarantem nie tylko istnienia komórki (zob. np. Keener i Sneyd, 2009) ale także dalszych wymiarów jej dynamicznego istnienia, tj. wielorakich oddziaływań międzykomórkowych (np. osmozy), a co za tym idzie złożonych oddziaływań tkankowo-organizmalno-gatunkowych.

Biologiczny imperatyw utrzymania homeostazy stanowi zatem klucz do zrozumienia wszelkich procesów, a więc tych w skali mikro (komórkowych i międzykomórkowych) jak i w skali makro (organizmalnych, dalej międzyorganizmalnych i międzygatunkowych, a w szczególności – zwłaszcza u człowieka – wszelkich procesów społecznych, gdzie ‘społeczeństwo’ rozumie się jako stanowiące swoistą formę ‘superorganizmu’, zob. np. Hölldobler i Wilson, 2009; Wilson, 2012). Można zatem założyć, że homeostaza komórkowa (ang. *cellular homeostasis*) stanowi komórkową podstawę biologicznego automatyzmu NTR w jego pierwotnym wymiarze współdziałania owych ośmiu elementów składowych SIB, o których była mowa powyżej. W konsekwencji komórka stanowi w niniejszym studium poziom podstawowy dla dalszego funkcjonowania TR w jego dwóch wymiarach: tj. pierwotnego NTR i późniejszego JTR charakteryzującego gatunek ludzki.

W niniejszym opracowaniu przyjmuje się, że komórka stanowi ‘fazę wyjściową’ (bazę) w ewolucji bytów i użyciu przez nie TR. Jest to faza, od której zaczyna się jej zarówno ewolucyjny jak i jednostkowy (ontogenetyczny) bieg ku odpowiedniemu jej ‘bezpieczeństwu’, a więc maksymalnemu jej zwielokrotnieniu (w czym przejawia się swoiste ‘bezpieczeństwo grupowe’ komórki, ang. *safety in numbers*) i w konsekwencji ku maksymalnej złożoności (kompleksyfikacji) w konstrukcji wszelkich bytów naturalnych poprzez właśnie owo zwielokrotnienie komórki, (ang. *cell multiplication*) w pionowo zorientowanej morfogenezie, tj. aż do osiągnięcia u człowieka ewolucyjnie usankcjonowanego i ustabilizowanego Punktu Sublimacji Gatunkowej i Alienacji Werbalnej (PSGiAW), czyli Słowa. Słowo stanowi zarazem punkt przejścia od Natury do Kultury.

3. Naturalny Tryb Rozkazujący – faza imperatywu biologicznego w rozszerzeniu organizmalno-gatunkowym

W wymiarze ‘cielesności biologicznej’ (tj. bytu noszonego, naturalnie skonstruowanego i naturalnie utrzymywanego, ang. *embodiment*) Strategia Imperatywu Biologicznego (SIB) ma dwa rozszerzenia:

(a) rozszerzenie w skali mikro: komórka – homeostaza, obejmujące działania zabezpieczające istnienie komórki poprzez homeostazę wewnątrzkomórkową,

oraz

(b) rozszerzenie istnienia komórki w jej zwielokrotnieniach, tj. w skali makro (w rozszerzeniu organizmalno-gatunkowym).

W tym ostatnim rozszerzeniu SIB obejmuje takie zjawiska biologiczno-terytorialne ‘wszechpolityki’ jak: odżywianie/pożeranie (NTR: *pożeraj!*, ang. *devour!*), inwazja/najazd (NTR: *dokonuj inwazji/najeżdżaj!*, *invade!*), podbój (NTR: *podbijaj!*, *conquer!*), kolonizacja przestrzeni (NTR: *kolonizuj!*, *colonize!*), eksploatacja zasobów naturalnych (NTR: *eksploatuj!*, *exploit!*), ostatecznie panowanie/dominacja/hegemonia (NTR: *panuj!*, *dominate!*). Obecność tych kluczowych zjawisk w ewolucyjnym trwaniu wszelkich bytów jest w naturalny sposób zdeterminowana przez ontyczny automatyzm NTR działający w biologicznym wymiarze cielesności, tj. ściśle w domenie Natury.

4. Punkt Sublimacji Gatunkowej i Alienacji Werbalnej (PSGiAW): Słowo

Punkt ten stanowi granicę pomiędzy tym, co naturalne (tj. wymiarem obejmującym cały bios) i tym, co kulturowe (tj. wymiarem obejmującym to, co ściśle ludzkie w rozumieniu odrębności gatunkowej). Biegące w sekwencji ewolucyjnej ku temu punktowi byty (zwielokrotnione i zorganizowane w odrębne gatunki komórki) osiągają ostatecznie gatunkowy węzeł Człowieka, a w nim Słowo, które przede wszystkim tworzy węzeł Języka. Węzeł ten przenosi człowieka jako gatunek biologiczny w wymiar pozabiologiczny, tj. wyprowadza bezpośrednio z przedślowej (ang. *preverbal*) Natury jako miejsca funkcjonowania NTR do węzła Kultury jako węzła funkcjonowania JTR. W ten sposób człowiek, obok czysto biologicznych działań, dodatkowo sublimuje całokształt swoich oddziaływań poprzez użycie unikatowego w całej Naturze systemu komunikacyjnego symboliczno-werbalnego (tj. języka). Obecność tego ostatniego ma kluczowy udział w gatunkowo unikatowym repertuarze behawioralnym człowieka poprzez swoiste wyalienowanie gatunku człowieka z całego biosu. Dzieje się tak poprzez ostateczne rozszerzenie domeny Natury o gatunkowo unikatową domenę Kultury. To w tej właśnie domenie język staje się podstawowym żywiołem istnienia człowieka (zob. S. Puppel, 2022).

Ostatecznie translacja wszechobecnego i automatycznego NTR w wymiarze imperatywu biologicznego zostaje u człowieka uzupełniona o wymiar dwuczłonowej Strategii Imperatywu Językowo-Kulturowego, wymiar Strategii Słowa, w ostatecznym kontekście Kultury i za pomocą formuły imperatywnej: *używaj języka!-żyj w kulturze!*). Strategia Słowa, zawierająca w sobie Językowy Tryb Rozkazujący jako jego podstawowy wymiar, jest nie tylko gatunkowym wyróżnikiem ale także determinuje działalność wymiaru Gematonu Behawioralnego Człowieka (GBC). To właśnie synergia tych dwóch wymiarów zdecydowała o 'społecznym' zdobyciu Ziemi jako nośnika ludzkiej cielesności i w czysto ludzkim wymiarze 'wszechpolityki'.

Bibliografia

- Aikhenvald, A.Y. (2010). *Imperatives and commands*. Oxford: Oxford University Press.
- Bejan, A. (2000). *Shape and structure, from engineering to nature*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bejan, A. i J.P. Zane. (2012). *Design in nature: how the constructal law governs evolution in biology, physics, technology and social organization*. New York: Doubleday.
- Blaustein, M.P., J.P.Y. Kao i D.R. Matteson. (2004/2012). *Cellular physiology and neurophysiology*. Philadelphia, PA: Elsevier.
- Campbell biology*. (2008/2016). London: Pearson.
- Campbell, G.L. i G. King. (1995/2011). *The concise compendium of the world's languages*. London/New York: Routledge.

- Davies, E. (1986). *The English imperative*. Beckenham: Croom Helm.
- Dryer, M.S. i M. Haspelmath. (red.). (2011). *The world atlas of language structures online*. München: Max Planck Digital Library.
- Fantin, J.D. (2010). *The Greek imperative mood in the New Testament: a cognitive and communicative approach*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Hölldobler, B. i E.O. Wilson. (2009). *The superorganism: the beauty, elegance, and strangeness of insect societies*. New York: W.W. Norton.
- Keener, J. i J. Sneyd. (2009). „Cellular homeostasis”. W: Keener, J. i J. Sneyd. (red.). *Mathematical physiology. Interdisciplinary Applied Mathematics 8.1*. 49-119. Berlin/New York: Springer Verlag.
- Konieczny, L., I. Rotermani i P. Spólnik. (2017). *Biologia systemów. Strategia działania organizmu żywego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Xrakovski, V.S. (red.). (2001). *Typology of imperative constructions*. München: Lincom Europa.
- Lackie, J.M. (red.). (2007). *The dictionary of cell and molecular biology*. San Diego: Academic Press.
- Nuyts, J. i J. Van der Auwera. (red.). (2016). *The Oxford handbook of modality and mood*. Oxford: Oxford University Press.
- O'Connor, C.M. i J.U. Adams. (2010). *Essentials of cell biology*. Cambridge, Mass.: NPG Education.
- Palmer, R.L. (2001). *Mood and modality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Puppel, J. (2022). „Gestural minds unfolding: on becoming fully equipped and fully licensed gestural signers”. *Scripta Neophilologica Posnaniensia XXII*, 153-156.
- Puppel, S. (2022). „O zjawisku uścisku imperatywnego i życiu człowieka w dwóch ‚domach’ i dwóch podwójnych helisach w kontekście ‚języka państwowego’”. *Scripta Neophilologica Posnaniensia XXII*, 157-168.
- Ruyer, R. (2018). „The philosophy of morphogenesis”. *Parrhesia* 29, 1-25.
- Sperelakis, N. (red.). (2012). *Cell physiology sourcebook*. San Diego: Academic Press.
- Thompson D'Arcy. (1917). *On growth and form*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Turing, A.M. (1952). „The chemical basis of morphogenesis”. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London Series B* 237, 37-72.
- Wilson, E.O. (2012). *The social conquest of the earth*. New York: W.W. Norton.
- Zhang, Shi. (1990). *The status of imperatives in theories of grammar*. Unpublished doctoral dissertation. Tucson: The University of Arizona.